

TaB/TaB₂ Tozlarının Mekanokimyasal Sentezleme ile Üretimi ve Karakterizasyonu

Sıddıka MERTDİNÇ¹, Duygu AĞAOĞULLARI², M. Lütfi ÖVEÇOĞLU³

^{1,2,3} Istanbul Technical University, Chemical and Metallurgical Engineering Faculty, Metallurgical and Materials Engineering Department, Particulate Materials Laboratories (PML), 34469 Maslak, Istanbul, Turkey.

e-posta: mertdinc@itu.edu.tr ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-2376-2062>, bozkurtdu@itu.edu.tr, ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-0623-5586>, ovecoglu@itu.edu.tr ORCID ID <http://orcid.org/0000-0002-1536-4961>

Geliş Tarihi: 27.08.2019; Kabul Tarihi: 25.09.2019

Öz

Bu çalışmada, Ta₂O₅, B₂O₃ ve Mg başlangıç tozları kullanılarak mekanokimyasal sentezleme ve takibindeki liç işlemiyle TaB/TaB₂ tozları üretilmiştir. Mekanokimyasal sentezleme süreçlerinde, başlangıç toz karışımlarının bileşimi ve öğütme süresi, proses parametreleri olarak incelenmiştir. Stokiyometrik oranda ve ağırlık % 50 B₂O₃, ağırlık % 75 B₂O₃ ve ağırlık % 50 B₂O₃/Mg fazla miktarlarda kullanılarak farklı harmanlar hazırlanmıştır. Hazırlanan farklı toz harmanları, 8 sa, 10 sa ve 12 sa yüksek enerjili öğütücüde (1200 devir/dk) bilya/toz oranı 10/1 olacak şekilde öğütülmüştür. Sertleştirilmiş çelik öğütücü kaplar ve bilyalar kullanılmıştır. Toz karışımları, öğütücü kaplara kapalı ortam kutusu içerisinde Ar atmosferi altında yerleştirilmiştir. Öğütme sonrasında, sentezlenen tozlar tepkime yan ürünü olan MgO içermektedir. 6 M HCl asit ile yapılan liç işlemi sonucunda MgO uzaklaştırılarak, sadece TaB ve TaB₂ tozları elde edilmiştir. Sentezlenen tozların faz analizleri X-ışınları difraktometresi (XRD) kullanılarak yapılmıştır. Sentezlenen tozların mikroyapısı taramalı elektron mikroskobu (SEM) ile analiz edilmiştir. Ayrıca, toz numunelerin mikroyapısal karakterizasyonu kapsamında, enerji dağılımlı spektrometre (EDS) analizleri ve elementel haritalama gerçekleştirilmiştir. Tozların partikül boyutları ise, lazer partikül boyutu ölçüm cihazı ile belirlenmiştir. Karakterizasyon çalışmaları sonucunda, mekanokimyasal sentezleme ve takibindeki liç işlemiyle TaB/TaB₂ tozlarının sentezi gerçekleştirilmiştir. Stokiyometrik oranda hazırlanan harmanlar öğütüldüğünde büyük oranda TaB fazı oluşmuştur. Harman karışımı fazla B₂O₃ içerdiğinde TaB₂ fazının baskın olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler

Mekanokimyasal sentezleme; Liç; Tantal borür; Faz analizleri; Mikroyapısal karakterizasyon.

Mechanochemical Synthesis and Characterization of TaB/TaB₂ Powders

Abstract

In this study, TaB/TaB₂ powders were obtained via mechanochemical synthesis and leaching processes using Ta₂O₅, B₂O₃ and Mg powders as initial materials. The composition of initial powder blends and milling time were investigated as proses parameters during mechanochemical synthesis. Powder blends were prepared in stoichiometric amounts and excess amounts of 50 wt.% B₂O₃, 75 wt.% B₂O₃ and 50 wt.% B₂O₃/Mg. Powder blends were milled using high-energy ball mill (1200 rpm) with 10/1 ball-to-powder weight ratio. Hardened steel vials and balls were used for milling media. Powder blends were loaded into milling vials in a glove box under Ar atmosphere. After milling, synthesized powders contained MgO phase as the by-product of the reaction. The unwanted MgO phase was removed by 6 M HCl leaching, yielding only TaB and TaB₂ powders. Phase analysis of the synthesized powders was carried out using an X-ray diffractometer (XRD). Microstructural investigations of the synthesized powders were conducted using a scanning electron microscope (SEM). Additionally, energy dispersive spectrometer (EDS) analysis and elemental mappings were also performed for microstructural characterization. Particle sizes of the powders were determined by using a laser particle size measurement device. According to the characterization studies, resultant powders comprise a mixture of TaB and TaB₂ phases. Synthesized powders that milled from the stoichiometric amount of blends included major TaB phase. However, when the blended powders included excess amount of B₂O₃,

Keywords

Mechanochemical synthesis; Leaching; Tantalum borides; Phase analysis; Microstructural characterization

1. Giriş

Tantal borürler, diğer geçiş metali borürleri (TiB₂, ZrB₂, HfB₂, NbB₂, NbB, VB, vb.) gibi yüksek ergime noktası, sertliği, aşınma ve korozyon direnci, ısı ve elektriksel iletkenliğinden dolayı yüksek sıcaklık uygulamaları için kullanılmaya elverişli malzemelerdir (Gürcan et al. 2019; Musa et al. 2011; Silvestroni et al., 2012; Yeh & Huang, 2014; Zhang, Hilmas, & Fahrenholtz, 2008). Güneş enerjisi sistemlerinde, nükleer santrallerde, havacılık ve uzay uygulamalarında tercih edilen malzemelerdendir (Gürcan et al., 2019; Zoli et al. 2018). Ta-B sistemi; TaB₂, Ta₃B₄, TaB, Ta₂B ve Ta₃B olmak üzere 5 farklı faz içermektedir. Bunlardan TaB ve TaB₂ kararlı olan fazlardır (Al Zain and Masoudi 2017; Jalaly and Gotor 2018; Zhang et al. 2008). TaB₂ yüksek ergime noktasına (3200°C) sahiptir. Hekzagonal kristal yapıda (P6/mmm), yoğunluğu 12,6 g/cm³ ve sertliği ise 24,5 GPa'dır. Ayrıca yüksek korozyon direncine, kimyasal kararlılığa sahip olması, ısı ve elektrik iletkenliğinin iyi olmasından dolayı yüksek sıcaklık gerektiren uygulamalarda ve kesici takımlarda tercihen kullanılmaktadırlar (Ren et al. 2017; Yeh and Huang 2014; Zhang et al. 2008). TaB ise 14,2 g/cm³ yoğunluğa, 23,1 GPa sertliğe, 2040°C ergime noktasına sahip hekzagonal yapıda (P6₃/mmc) bir fazdır (Zhao and Wang 2009).

Tantal borür sentezi için yapılmış çalışmalarda farklı üretim yöntemleri kullanılmıştır. Katı fazda üretim yöntemlerinden olan karbotermal sentezleme, borotermal sentezleme, yanma sentezi ve SPS tekniği ile Ta-B tozları sentezlenmiştir (Guo et al. 2017; Gürcan et al. 2019; Ren et al. 2017; Taha et al. 2018). Laszkiewicz-Łukasik ve diğerleri (2016) yaptığı çalışmada, Ta ve B tozlarını kullanarak spark plazma sinterleme ile TaB₂ sentezlemişlerdir (Laszkiewicz-Łukasik et al. 2016). Yeh ve diğerleri (2014) ise TaB-Al₂O₃ ve TaB₂-Al₂O₃ kompozit

tozlarını mekanokimyasal yollarla sentezlemiştir. Ta₂O₅-Al-B₂O₃-B başlangıç harmanlarından kendiliğinden ilerleyen yüksek sıcaklık sentezi ile borotermik indirgeme sonucu TaB-Al₂O₃ ve TaB₂-Al₂O₃ fazları sentezlenmiştir (Yeh and Huang 2014). Alüminotermik reaksiyonlar sonucu elde edilen borür fazının saf olarak kazanılması zor olduğundan magnezyotermik tepkimeler kullanılmaktadır (Jalaly and Gotor 2018). Bir başka çalışmada, Ta₂O₅-B-Mg tozları kullanılarak borotermal indirgeme ile sentezleme incelenmiştir ve yan ürün olarak oluşan MgO asit liçi ile uzaklaştırılmıştır (Jalaly and Gotor 2018). Gürcan ve diğerleri (2019) ise yaptığı çalışmada başlangıç tozları olarak Ta₂O₅, B₂O₃, Mg kullanarak öğütme ve takibindeki tavlama ile Ta borür tozları üretmiştir. Değişen öğütme süresi (1, 3, 5 ve 7 sa), öğütme ortamı (çelik, WC, ZrO₂ öğütme kabı) ve tavlama sıcaklığını (1350 ve 1650°C) inceleyerek oluşan fazları optimize etmeye çalışmışlardır. Isıl işlem sırasında grafit pota kullanılmasından kaynaklı TaC fazı içeren TaB₂ tozları sentezlenmiştir (Gürcan et al., 2019).

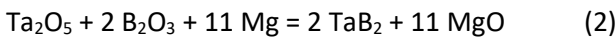
Metal oksitler, bor oksit (B₂O₃) ve Mg kullanılarak magnezyotermik tepkimeler sonucunda pek çok borür fazı mekanokimyasal sentezleme ve takibindeki liç işlemi ile üretilmiştir (Ağaoğulları, et al. 2015; Ağaoğulları et al. 2012; Balcı et al. 2016; Mertdinç et al. 2018). Mekanokimyasal sentezlemede, hazırlanan harman karışımları yüksek enerjili öğütücüde öğütüldüğünde bilyalar, öğütme kabı ve tozlar arasındaki etkileşim ile açığa çıkan sıcaklık, mekanik enerjinin kimyasal enerjiye dönüşmesine olanak sağlayarak, sentez tepkimelerini gerçekleştirmektedir (Gennari and Andrade-Gamboa 2018; Suryanarayana 2001). Dolayısıyla, mekanokimyasal sentezleme kolay uygulanabilir ve ekonomik bir yöntem olarak, geleneksel yöntemlerle yüksek sıcaklıkta

üretilebilen malzemelerin oda sıcaklığındaki üretimine imkan sağlamaktadır.

Bu çalışmada, Ta₂O₅, B₂O₃ ve Mg başlangıç tozları kullanılarak magnezyotermik tepkimeler ile gerçekleşen mekanokimyasal sentezleme ve takibindeki liç işlemiyle saf TaB/TaB₂ tozlarının sentezi ve karakterizasyonu gerçekleştirilmiştir. Mg kullanıldığında oluşan yan ürün MgO, HCl asit liçi uzaklaştırılabilmektedir. Ayrıca, tantal borür tozları, ısı işlem ortamından kaynaklanan safsızlıklar içermeyecek şekilde ısı işlem yapmadan düşük enerji tüketimi ile sentezlenmeye çalışılmıştır. Çalışma kapsamında, mekanokimyasal sentezleme süreçlerinde başlangıç tozlarının bileşimi (stokiyometrik oranda veya ağırlıkça fazla B₂O₃/Mg içerecek şekilde) ve yüksek enerjili öğütücüdeki öğütme süresi, proses değişkenleri olarak belirlenmiş ve bunların sentezlenen fazlar üzerine etkileri incelenmiştir. Liç işlemi ile de safsızlıklardan arındırılmış TaB/TaB₂ tozları son ürün olarak elde edilmiştir.

2. Materyal ve Metot

Tantal oksit (Ta₂O₅, Alfa Aesar, % 99 saflık), bor oksit (B₂O₃, ETİ Maden, % 98 saflık) ve magnezyum (Mg, MME, % 99,7 saflık) başlangıç tozlarından hareketle tantal borür sentezi için (1) ve (2) tepkimeleri kullanılarak karışımlar hazırlanmıştır.

WAB™ T2C Turbula karıştırıcıda 30 dk boyunca başlangıç tozları harmanlanmıştır. Hazırlanan harmanlar 8 sa yüksek enerjili öğütücüde (Spex™ 8000D Mixer/Mil, 1200 devir/dk) öğütülmüştür. Sertleştirilmiş çelik öğütme kabı (kapasite: 50 ml) ve bilyalar (çap: 6 mm) kullanılmıştır. Bilya/toz ağırlık oranı ise 10/1 olarak belirlenmiştir. Harman karışımları öğütme kaplarına Ar (Linde™, % 99,999 saflık) atmosferi altında Plaslabs™ marka kapalı ortam kutusu içerisinde yerleştirilmiştir. Sentez reaksiyonları gerçekleştiğinde yan ürün olarak MgO oluşmuştur. MgO, 6 M HCl (Merck™, % 37) asit liçi kullanılarak uzaklaştırılmıştır. Katı/sıvı oranı 1 g/10 cm³ olacak hazırlanan liç çözeltisi, Bandelin™ Sonorex ultrasonik karıştırıcıda 30 dk boyunca

karıştırılmıştır. Daha sonra 15 dk boyunca santrifüjleme (Hettich™ Rotofix 32A, 3500 devir/dk) yapılmış ve çözüldüden çöktürülen tozlar saf su ile tekrarlı olarak yıkanmıştır. Yıkama sonunda elde edilen saf borür tozları etüvde 120°C'de 24 sa bekletilerek kurutulmuştur.

Tepkime 1 stokiyometrisinde harman karışımı hazırlanarak 8 sa öğütülmüş ve öğütülen tozlara liç işlemi uygulanmıştır. Bir diğer çalışma olarak, tepkime 2 stokiyometrisinde harman karışımı hazırlanarak 8 sa öğütülmüş ve öğütülen tozlara liç işlemi uygulanmıştır. Tepkime 2 kullanıldığında elde edilen borür fazlarının başlangıç malzemelerinin molce fazla kullanılmasına bağlı olarak değişimini incelemek için ağırlıkça % 50 fazla B₂O₃ ve hem ağırlıkça % 50 fazla B₂O₃ hem de ağırlıkça % 50 Mg içerecek şekilde hazırlanan harmanlar 10 sa öğütülmüş ve liç yapılmıştır. Öğütme süresinin etkisi incelenmek için ağırlıkça % 50 fazla B₂O₃ içeren tozlar 12 sa öğütülerek liç yapılmıştır. Ayrıca, ağırlıkça % 75 fazla B₂O₃ içeren tozlar 12 sa öğütülerek liç yapılmıştır.

Çizelge 1'de hazırlanan deney setlerinin sadeleştirilmiş isimleri bulunmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde numuneler bu şekilde isimlendirilecektir.

Çizelge 1. Deney setlerinin isimlendirilmesi.

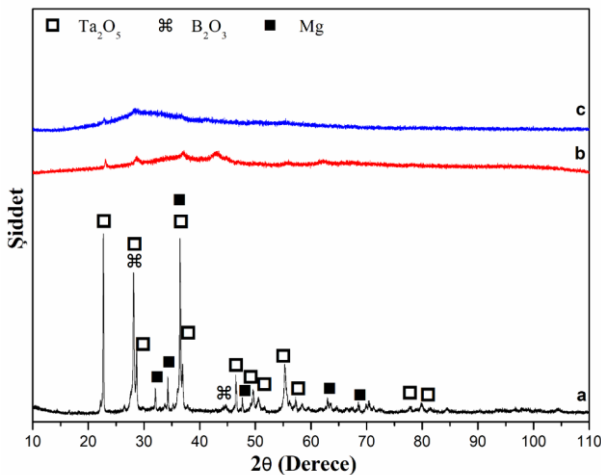
Numune	İsmlendirme
Tepkime 1, stokiyometrik, harman	TaB_harman
Tepkime 2, stokiyometrik, harman	TaB ₂ _harman
Tepkime 1, stokiyometrik, 8 sa	TaB_8sa
Tepkime 2, stokiyometrik, 8 sa	TaB ₂ _8sa
Tepkime 1, stokiyometrik, 8 sa, liç	TaB_8sa_liç
Tepkime 2, stokiyometrik, 8 sa, liç	TaB ₂ _8sa_liç
Tepkime 2, % 50 fazla B ₂ O ₃ , 10 sa	TaB ₂ _50B ₂ O ₃ _10sa
Tepkime 2, % 50 fazla B ₂ O ₃ ve Mg, 10 sa	TaB ₂ _50B ₂ O ₃ _Mg_10sa
Tepkime 2, % 50 fazla B ₂ O ₃ , 12 sa	TaB ₂ _50B ₂ O ₃ _12sa
Tepkime 2, % 75 fazla B ₂ O ₃ , 12 sa	TaB ₂ _75B ₂ O ₃ _12sa

Sentezlenen tozların faz analizleri Bruker™ D8 Advanced Series X-ışınları difraktometresi (XRD) kullanılarak yapılmıştır. CuK_α radyasyonu kullanılmış ve çalışma koşulları 35 kV, 40 mA, 2θ=10-110°, 5°/dk tarama hızı olarak belirlenmiştir. XRD desenlerini temel alan TOPAS programı yardımıyla, Rietveld analizleri gerçekleştirilmiştir. Sentezlenen tozların mikroyapısal incelemesi JEOL™ NeoScope JCM6000 Plus taramalı elektron mikroskopu ile yapılmıştır. Taramalı elektron mikroskopuna akuple enerji dağılımlı spektrometre (EDS) ile mikroyapılar üzerinden elementel analizler

yapılmıştır. Sentezlenen tozların partikül boyutları NanoFlex™ lazer partikül boyutu ölçüm cihazı ile belirlenmiştir. Partikül boyut ölçümleri tozların saf su ortamında ultrasonik homojenizatör vasıtasıyla karıştırılarak homojenize edilmesi sonucunda gerçekleştirilmiştir. Sentezlenen tozların termal davranışları TA™ Instruments Q600 diferansiyel termal analiz cihazı ile belirlenmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

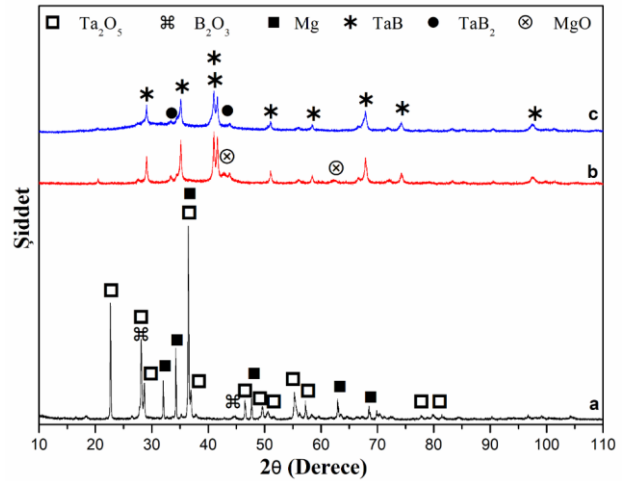
Şekil 1'de reaksiyon 1'e göre hazırlanan harmanlanmış, 8 sa öğütülmüş, 8 sa öğütülmüş ve liç yapılmış tozlara ait XRD desenleri bulunmaktadır. Stokiyometrik oranda hazırlanarak harmanlanmış toz karışımında başlangıç tozlarına ait fazlar bulunmaktadır. Ta₂O₅ (ICDD kart numarası: 01-089-2843), B₂O₃ (ICDD kart numarası: 00-044-1085) ve Mg (ICDD kart numarası: 03-065-3365) fazlarına ait pikler harman karışımında görülmektedir. 8 sa öğütme sonrasında piklerin çoğunda amorflaşma görülmüştür. Yine de Ta₂O₅ fazına ait piklerin varlığı tespit edilmiştir. 8 sa öğütülmüş tozlara liç yapıldığında da ulaşılmak istenen borür fazlarına ilişkin pikler net olarak elde edilememiştir.

Şekil 1. Sentezlenen TaB_harman a, TaB_8sa b, TaB_8sa_liç c tozlarına ait XRD desenleri.

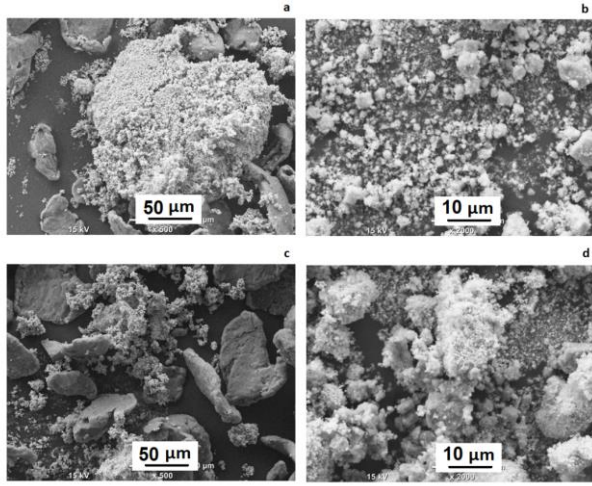
İstenilen borür fazı elde edilemediğinden TaB sentezleyecek şekilde harman hazırlamak yerine (Tepkime (1) kullanılarak), TaB₂ sentezleyecek

şekilde harman hazırlanarak (Tepkime (2) kullanılarak) öğütme yapılmıştır. TaB₂ stokiyometrisinde hazırlanan harmanlanmış, 8 sa öğütülmüş, 8 sa öğütülmüş ve liç yapılmış tozlara ait XRD desenleri Şekil 2'de gösterilmiştir. Harman karışımında başlangıç tozları olan Ta₂O₅, B₂O₃ ve Mg fazları görülmektedir (Şekil 2a). 8 sa öğütme sonrasında tepkime gerçekleşerek elde edilen tozlar, TaB (ICDD kart numarası: 00-006-0565), TaB₂ (ICDD kart numarası: 01-075-0966) ve MgO (ICDD kart numarası: 00-043-1022) fazlarına dönüşmüştür. Baskın faz olarak TaB oluşmuştur, ayrıca küçük miktardaki TaB₂ piklerinin varlığı da tespit edilmiştir (Şekil 2b). XRD cihazının limitleri dahilinde sentezlenen tozlarda öğütme ortamından kaynaklı herhangi bir kirliliğe ait pikler bulunmamaktadır. 8 sa öğütme sonrasında liç yapılmış tozların XRD deseninde ise (Şekil 2c), MgO fazının kaybolduğu görülmektedir.

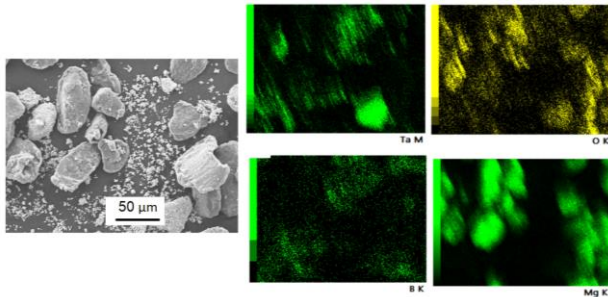
Şekil 2. Sentezlenen TaB₂_harman a, TaB₂_8sa b, TaB₂_8sa_liç c tozlarına ait XRD desenleri.

Şekil 3'de reaksiyon 1 ve 2 uyarınca hazırlanan harmanlanmış (Şekil 3a ve 3c) ve 8 sa öğütülmüş (Şekil 3b ve 3d) tozlara ait SEM görüntüleri bulunmaktadır. 8 sa öğütme sonunda MgO aglomere partikülleri içerisine gömülmüş daha küçük boyutlu partiküllerin varlığı tespit edilmiştir.

Şekil 3. Sentezlenen TaB_harman **a**, TaB_8sa **b**, TaB₂_harman **c**, TaB₂_8sa **d**, tozlarına ait SEM görüntüleri.

Şekil 4'de reaksiyon 1 uyarınca hazırlanan harmanlanmış tozlardan yapılan elementel haritalama analizi sonuçları gösterilmiştir. Şekil 3a'da da görülen harmanlanmış karışımdaki düşük partikül boyutunda olan düzensiz şekilli tozların Ta₂O₅ zengini bölgeler olduğu söylenebilir. Haritalama görüntülerindeki kaba partiküllerin Mg tozuna ait bölge olduğu açıkça görülmektedir. Tantal, bor ve oksijen elementlerine ait haritalama görüntülerinin de birbirini tamamladığı ve bunların Ta₂O₅ ve B₂O₃ partiküllerine ait bölgeler olduğu anlaşılmaktadır.

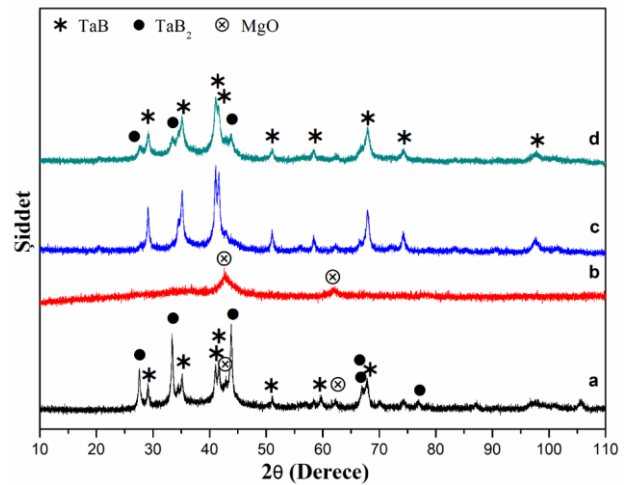

Şekil 4. Reaksiyon 1 uyarınca harmanlanmış tozlara ait elementel haritalama görüntüleri.

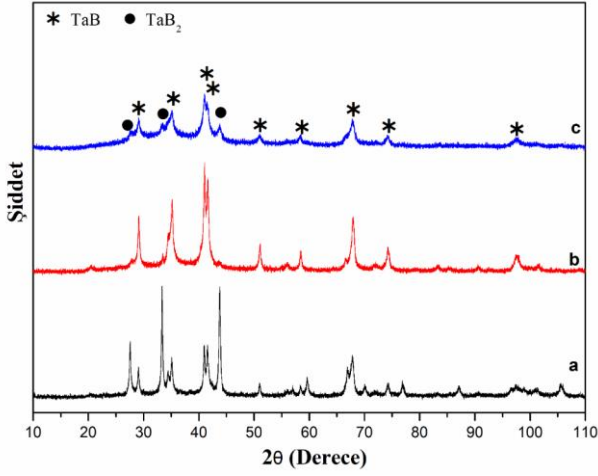
Şekil 5'de ağırlıkça fazla B₂O₃ ve Mg kullanılarak reaksiyon 2 uyarınca hazırlanan farklı harmanların öğütülmeleriyle elde edilen tozların XRD desenleri bulunmaktadır. Şekil 5a'da 10 sa öğütülmüş ağırlıkça % 50 fazla B₂O₃ içeren tozların XRD deseni görülmektedir. Sentezlenen tozlar TaB₂ fazı baskın olmak üzere TaB fazını da içermektedir. Tepkime yan ürünü olan MgO fazının varlığı da görülmektedir. Reaksiyon 2 uyarınca stokiometrik oranda hazırlanan ve 8 sa öğütülen tozlarda TaB

fazı baskın olmasına rağmen (Şekil 2b), B₂O₃ miktarının artması yapıda TaB₂ fazının baskın olmasına yol açmıştır (Şekil 5a). Ağırlıkça % 50 fazla B₂O₃ ve Mg içeren 10 sa öğütülmüş tozların XRD deseni Şekil 3b'de verilmiştir. Sadece MgO fazına ait pikler görülmekte ve fazla miktardaki MgO fazı diğer pikleri bastırmaktadır. 12 sa öğütülmüş ağırlıkça % 50 ve % 75 fazla B₂O₃ içeren tozlarda ise, baskın faz olarak TaB ortaya çıkmıştır, yapıda TaB₂ ve MgO fazları da bulunmaktadır. Ağırlıkça % 50 fazla B₂O₃ kullanılması durumunda yapılan 2 saatlik ilave öğütme, baskın TaB₂ fazının tekrar TaB fazına dönüşmesine neden olmuştur (Şekil 5a ve 5c). 12 sa öğütme süresi sabit tutulduğunda B₂O₃ miktarındaki ağırlıkça % 25'lik artış, yine TaB fazının baskın olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır (Şekil 5c ve 5d). 12 sa öğütülmüş ve ağırlıkça % 50 ve 75 B₂O₃ içeren tozların XRD desenleri kıyaslandığında, % 75 B₂O₃ içeren tozdaki TaB₂ şiddetinin % 50'dekine oranla bir miktar daha yüksek olduğu da görülmektedir.

Şekil 6'da ağırlıkça % 50 ve % 75 fazla B₂O₃ kullanılarak hazırlanan 10 sa ve 12 sa öğütülmüş tozların liç sonrası XRD desenleri bulunmaktadır. Şekil 6a-c'deki XRD desenlerinde MgO fazının liç ile ortadan kalktığı görülmektedir. Liç sonrası tüm XRD desenlerinde görüldüğü gibi saf TaB/TaB₂ tozları sentezlenmiştir.

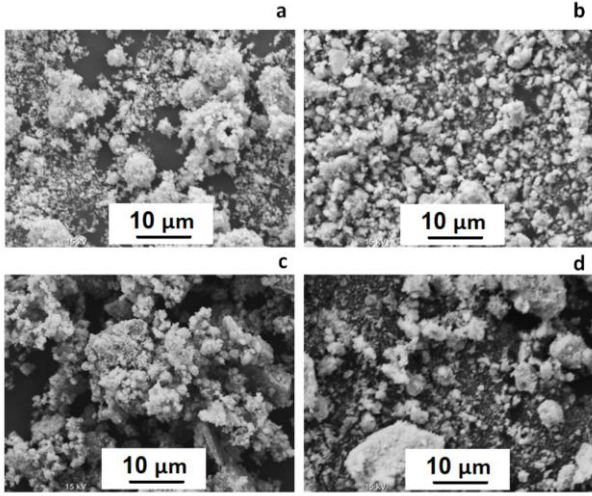

Şekil 5. Sentezlenen TaB₂_50B₂O₃_10sa **a**, TaB₂_50B₂O₃_Mg_10sa **b**, TaB₂_50B₂O₃_12sa **c**, TaB₂_75B₂O₃_12sa **d** tozlarına ait XRD desenleri.

Şekil 6. TaB₂_50B₂O₃_10sa_liç **a**, TaB₂_50B₂O₃_12sa_liç **b**, TaB₂_75B₂O₃_12sa_liç **c** tozlarına ait XRD desenleri.

Şekil 7'de sentezlenen farklı bileşim ve öğütme sürelerindeki tozlara ait SEM görüntüleri verilmiştir. Tüm tozlarda topaklanmalar görülmektedir. 10 sa ve 12 sa öğütmeler sonunda partikül boyutunun düştüğü homojen morfolojide tozlar elde edildiği görülmektedir.

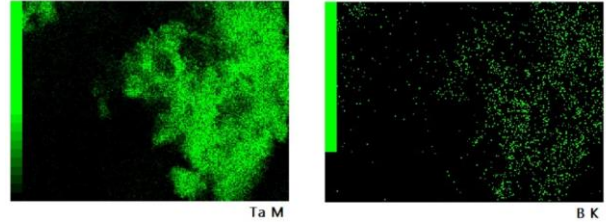
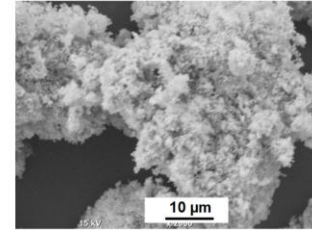

Şekil 7. TaB₂_50B₂O₃_10sa **a**, TaB₂_50B₂O₃_Mg_12sa **b**, TaB₂_50B₂O₃_12sa **c**, TaB₂_75B₂O₃_12sa **d** tozlarına ait SEM görüntüleri.

Şekil 8'de 10 sa öğütüldükten sonra liç yapılmış tozlara ait SEM görüntüsü ve haritalama analizi

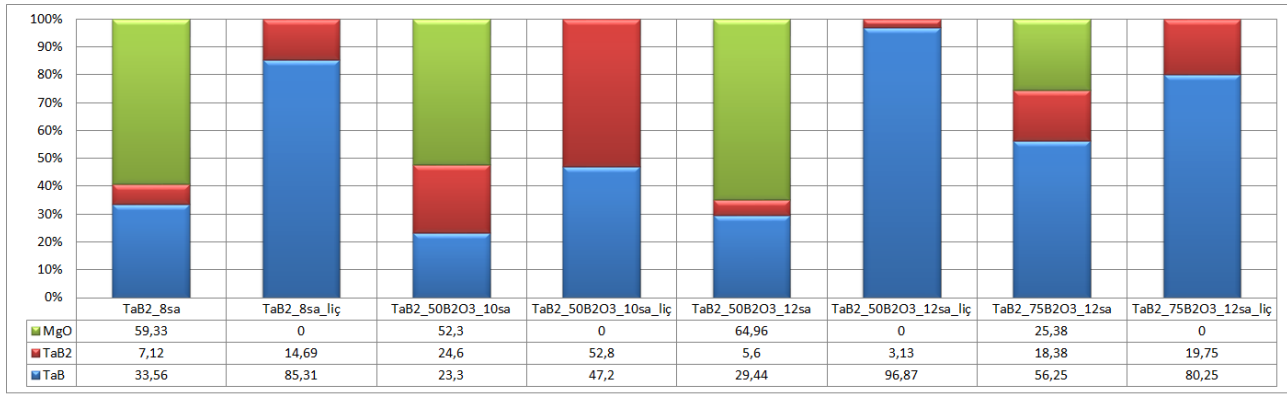
sonuçları verilmektedir. Küçük partikül boyutuna sahip tozların aglomerasyonu açıkça görülmektedir. Yapıda Ta ve B elementlerine ait haritalama görüntülerinin birbirini tamamladığı ve bunlarında Ta borür fazlarına işaret ettiği anlaşılmaktadır.

Şekil 8'de TOPAS™ programı kullanılarak yapılan Rietveld analizi sonucunda elde edilen fazların miktarları gösterilmiştir. Liç öncesinde 8 sa öğütülmüş stokiometrik oranda hazırlanan tozların yaklaşık % 59'u MgO fazı içermektedir. HCl asit liçi ile MgO uzaklaştırıldığında sentezlenen fazın ağırlıklı olarak (% 85,3) TaB olduğu görülmüştür. Ağ.% 50 fazla B₂O₃ kullanılarak hazırlanan harmanlar 10 sa öğütüldüğünde MgO miktarı düşmüştür.

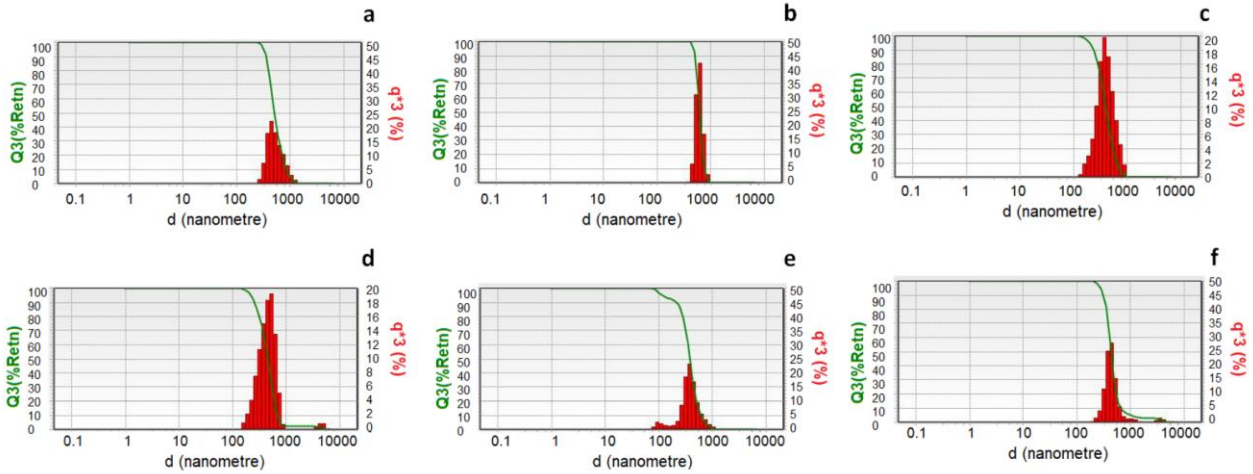

Şekil 8. TaB₂_50B₂O₃_10sa_liç tozlarına ait haritalama görüntüleri.

Liç sonucunda ise TaB₂ fazının TaB fazından bir miktar fazla (% 5,6) oluştuğu görülmüştür. 12 sa öğütme sonrasında ise MgO miktarının arttığı görülmektedir. Fakat saflaştırılan tozlardaki TaB₂ fazı miktarı oldukça azdır (% 3,1). Ağ.% 75 fazla B₂O₃ kullanılarak hazırlanan harmanlar 12 sa öğütüldüğünde MgO oluşum miktarının azaldığı görülmüştür. Ağırlıklı olarak sentezlenen fazın TaB olduğu görülmektedir (% 80,25).

Şekil 9. Rietveld analizi (TOPAS™ yazılımı) sonucu fazların dağılımı.

Şekil 10. Sentezlenen TaB₂_8sa_liç a, TaB₂_8sa_liç b, TaB₂_50B₂O₃_10sa_liç c, TaB₂_50B₂O₃_Mg_10sa_liç d, TaB₂_50B₂O₃_12sa_liç e, TaB₂_75B₂O₃_12sa_liç f tozlarına ait partikül boyutu dağılımları.

Şekil 10'da ise sentezlenen tozların partikül boyutu dağılımları bulunmaktadır. Harmanlanmış tozların partikül boyutları NanoFlex™ partikül boyut ölçüm cihazının ölçüm aralığının dışında olduğundan yapılmamıştır. 8 sa öğütülmüş stokiyometrik tozlar (a-b) ve 10 sa öğütülmüş ağ.% 50 fazla B₂O₃ (c) içeren tozlar homojen partikül boyutu dağılımı göstermiştir. Ağ.% 50 fazla B₂O₃ ve Mg içeren 10 sa öğütülen tozlar (d) ile 12 sa öğütülüp ağ.% 50 (e) ve % 75 (f) fazla B₂O₃ içeren tozlar bimodal partikül boyut dağılımına sahiptir. Sentezlenen tozların ortalama partikül boyutu değerleri Çizelge 2'de gösterilmiştir.

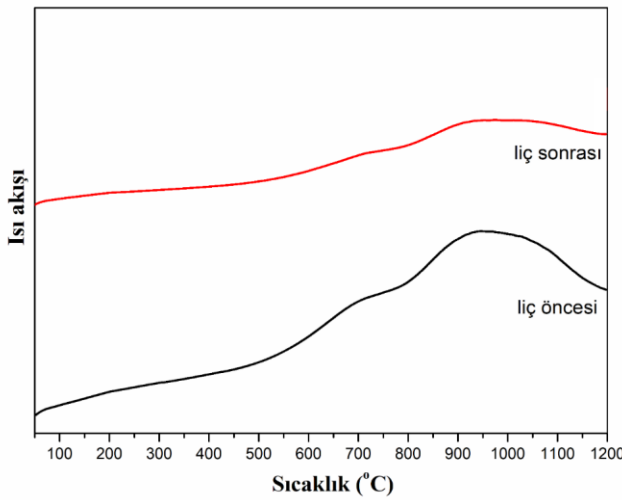
Çizelge 2. Sentezlenen tozların ortalama partikül boyutu değerleri.

Numune	Ortalama partikül boyutu (nm)
TaB_8sa_liç	546
TaB ₂ _8sa_liç	614
TaB ₂ _50B ₂ O ₃ _8sa_liç	408
TaB ₂ _50B ₂ O ₃ _Mg_8sa_liç	413
TaB ₂ _50B ₂ O ₃ _10sa_liç	535
TaB ₂ _50B ₂ O ₃ _12sa_liç	395
TaB ₂ _75B ₂ O ₃ _12sa_liç	546

Ortalama partikül boyutlarının 395-614 nm arasında değiştiği görülmüştür. En düşük ortalama partikül boyutu, reaksiyon 2 uyarınca hazırlanmış ağ.% 50 B₂O₃ içeren 12 sa öğütülmüş ve liç yapılmış TaB/TaB₂ tozlarında elde edilmiştir. Artan öğütme süresini ve kullanılan fazla başlangıç tozu miktarının ortalama partikül boyutu arasında bir korelasyon bulunamamıştır. Fakat tüm tozların ortalama partikül boyutları birbirine yakın değerlerde olup

mikronaltı boyutlardadır. Ayrıca SEM görüntülerinden de anlaşılacağı gibi, tozlarda aglomerasyonlar görüldüğünden partikül boyutu değerlerinde kısmi artışlar görülmektedir.

10 sa öğütülmüş ağ.% 50 fazla B₂O₃ içeren tozlara liç öncesi ve liç sonrası DSC analizi yapılmış ve sonuçlar Şekil 11’de gösterilmiştir. 1200°C’ye kadar herhangi bir faz dönüşümünün olduğu görülmemiştir, bu nedenle tozların saf bir şekilde elde edildiği söylenebilir. Isı akışındaki değişim, öğütme sırasındaki mekanik etki ile malzeme içerisinde meydana gelen kalıntı gerilmenin gevşemesinden kaynaklanmaktadır.

Şekil 11. Liç öncesi ve liç sonrası TaB₂_50B₂O₃_10sa tozlarına ait DSC eğrileri.

4. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada, Ta₂O₅, B₂O₃ ve Mg başlangıç tozları kullanılarak magnezyotermik tepkimeler ile gerçekleşen mekanokimyasal sentezleme ve takibindeki liç işlemiyle saf TaB/TaB₂ tozlarının sentezi gerçekleştirilmiştir.

- 8 sa, 10 sa ve 12 sa öğütme sonrasında TaB ve TaB₂ fazları birlikte elde edilmiştir. Ağ.% 50 ve % 75 fazla B₂O₃ kullanıldığında da oluşan fazlar aynı olmakla birlikte, baskın fazlarda değişimler görülmektedir. Ağ.% 50 fazla B₂O₃ ve Mg kullanıldığında borür fazları açık bir şekilde elde edilememiştir.
- HCl liçi sonrasında tepkime yan ürünü olan MgO uzaklaştırılarak sadece borür fazlarından

oluşan tozların elde edildiği XRD analizleri ile doğrulanmıştır.

- Ağ.% 50 fazla B₂O₃ içeren 10 sa öğütülmüş tozlarda ağırlıklı elde edilen faz TaB₂'dir. Diğer bileşimlerdeki tozlarda TaB fazı zengindir.
- Sentezlenen tozlar mikronaltı boyutlardadır ve homojen veya bimodal partikül boyut dağılımı göstermektedirler.
- Termal analizler yapıdaki safsızlıklardan meydana gelebilecek faz dönüşümlerinin olmadığını göstermiştir.

5. Kaynaklar

- Ağaoğulları, D., Balci, Ö., Öveçoğlu, M. L., Suryanarayana, C., & Duman, I. 2015. Synthesis of bulk nanocrystalline samarium hexaboride. *Journal of the European Ceramic Society*, **35**(15), 4121–4136.
- Ağaoğulları, D., Duman, İ., & Öveçoğlu, M. L. 2012. Synthesis of LaB₆ powders from La₂O₃, B₂O₃ and Mg blends via a mechanochemical route. *Ceramics International*, **38**(8), 6203–6214.
- Al Zain, O. A., & Masoudi RS, A. 2017. Solid and Liquid Synthetic Routes of Vanadium, Niobium and Titanium Nano-metal Borides. *Journal of Nanomedicine & Nanotechnology*, **8**(05).
- Balci, Ö., Ağaoğulları, D., Öveçoğlu, M. L., & Duman, İ. 2016. Synthesis of niobium borides by powder metallurgy methods using Nb₂O₅, B₂O₃ and Mg blends. *Transactions of Nonferrous Metals Society of China (English Edition)*, **26**(3), 747–758.
- Gennari, F. C., & Andrade-Gamboa, J. J. 2018. A Systematic Approach to the Synthesis, Thermal Stability and Hydrogen Storage Properties of Rare-Earth Borohydrides. *Emerging Materials for Energy Conversion and Storage*. Elsevier Inc.
- Guo, W. M., Zeng, L. Y., Su, G. K., Li, H., Lin, H. T., & Wu, S. H. 2017. Synthesis of TaB₂ powders by borothermal reduction. *Journal of the American Ceramic Society*, **100**(6), 2368–2372.
- Gürcan, K., Ayas, E., & Gaşan, H. 2019. Formation of TaB₂ powders from high energy ball milling and borothermal reduction process. *Materials Chemistry and Physics*, **235**.
- Jalaly, M., & Gotor, F. J. 2018. A new combustion route for synthesis of TaB₂ nanoparticles. *Ceramics International*, **44**(1), 1142–1146.
- Laszkiewicz-Łukasik, J., Jaworska, L., Putyra, P., Klimczyk, P., & Garzeł, G. 2016. The influence of SPS heating rates on the synthesis reaction of tantalum diboride. *Boletín de La Sociedad Española de*

Ceramica y Vidrio, **55**(4), 159–168.

Mertdinç, S., Ağaoğulları, D., & Öveçoğlu, M. L. 2018. Mechanochemically synthesized Fe₂B nanoparticles embedded in SiO₂ nanospheres. *Ceramics International*, **44**, 14834-14843.

Musa, C., Orrù, R., Licheri, R., & Cao, G. 2011. Spark plasma synthesis and densification of TaB₂ by pulsed electric current sintering. *Materials Letters*, **65**(19–20), 3080–3082.

Ren, X., Feng, P., Guo, L. T., Tao, X. Y., Li, Z., Shi, H., ... Wang, H. 2017. Synthesis of ultra-fine TaB₂ nano powders by liquid phase method. *Journal of the American Ceramic Society*, **100**(12), 5358–5362.

Silvestroni, L., Guicciardi, S., Melandri, C., & Sciti, D. 2012. TaB₂-based ceramics: Microstructure, mechanical properties and oxidation resistance. *Journal of the European Ceramic Society*, **32**(1), 97–105.

Suryanarayana, C. 2001. Mechanical alloying and milling. *Progress in Materials Science*, **46**(1–2), 1–184. [https://doi.org/10.1016/S0079-6425\(99\)00010-9](https://doi.org/10.1016/S0079-6425(99)00010-9)

Taha, M. A., Elkomy, G. M., Mostafa, H. A., & Gouda, E. S. 2018. Effect of ZrO₂ contents and ageing times on mechanical and electrical properties of Al–4.5 wt.% Cu nanocomposites prepared by mechanical alloying. *Materials Chemistry and Physics*, **206**, 116–123.

Yeh, C. L., & Huang, Y. S. 2014. Effects of excess boron on combustion synthesis of alumina-tantalum boride composites. *Ceramics International*, **40**(2), 2593–2598.

Zhang, X., Hilmas, G. E., & Fahrenholtz, W. G. 2008. Synthesis, densification, and mechanical properties of TaB₂. *Materials Letters*, **62**(27), 4251–4253.

Zhao, W. J., & Wang, Y. X. 2009. Structural, mechanical, and electronic properties of TaB₂, TaB, IrB₂, and IrB: First-principle calculations. *Journal of Solid State Chemistry*, **182**(10), 2880–2886.

Zoli, L., Galizia, P., Silvestroni, L., & Sciti, D. 2018. Synthesis of group IV and V metal diboride nanocrystals via borothermal reduction with sodium borohydride. *Journal of the American Ceramic Society*, **101**(6), 2627–2637.